

TÜRKİYE’DE REİKİ UYGULANARAK YAPILAN HEMŞİRELİK TEZLERİNİN İNCELENMESİ

H. Dilek DOĞAN¹, Emine DERYA İSTER²

Gönderim Tarihi: 01.06.2023 Kabul Tarihi: 16.06.2023

Bu Makaleye Atıf İçin:

Doğan, H.D., Derya İster, E. (2023) “Türkiye’de Reiki Uygulanarak Yapılan Hemşirelik Tezlerinin İncelenmesi” İstanbul Rumeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2 (1): 59-74.

Özet

Reiki, 20. yüzyılın başlarında Japonya’da uygulanmaya başlanan, enerji aktarımı yoluyla şifa sağlamayı amaçlayan tamamlayıcı tıp uygulamalarından biridir. Fizyolojik, zihinsel ve duygusal sorunların çözümünde destekleyici tedavi yöntemi olarak kullanılabilir. Reiki, bedende oluşan enerji dengesizliğini ve negatif enerji bloklarını çözerek, bilinç değişikliği yoluyla ruhsal ve fiziksel iyileşme sürecini başlatır. Eller ile uygulanan Reiki’de, enerji akışı dengelenmeye çalışılır ve uygulayıcı enerji noktalarına kendi enerjisini yollayarak iyileşmeyi sağlar. Bu çalışmada, Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GETAT) Uygulamalarından olan Reiki uygulamasını içeren hemşirelik lisansüstü tezlerinin sistematik olarak incelenmesi ve tez sonuçları doğrultusunda hemşirelik bakım uygulamalarını yönlendirecek bir GETAT literatürü oluşturmak amaçlanmıştır. Retrospektif ve tanımlayıcı tipteki sistematik araştırma, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanı taranarak yapılmıştır. Tezlerin alınma kriterleri, tez başlığında “Reiki” kelimesinin yer alması ve hemşirelik anabilim dalları tarafından yapılmış olmasıdır. Yapılan taramada, araştırma kriterlerini karşılayan 2012- 2022 yılları arasında yapılmış 2 adet yüksek lisans tezi ve 14 adet doktora tezi olmak üzere toplam 16 adet teze ulaşılmıştır. Çevrim içi tam metinlerine erişilen tezler yıl sırasına göre incelenmiş ve içerik analizlerinde sayısal değerlendirmeler kullanılmıştır. Tezlerin araştırma yöntemlerinde, büyük oranda deneysel veya yarı-deneysel deneme modellerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Tezlerin çalışma grupları incelendiğinde; yaşlılarda, post-operatif dönemde, fibromiyalji ve onkoloji hastalarında Reiki ve ağrı ilişkisi araştırılmış ve çalışma gruplarında ağrı düzeyinde belirgin düşüşler izlenmiştir. Ağrı dışında Reiki’nin kaygı, yaşam kalitesi, yorgunluk, anksiyete, sistolik ve diyastolik kan basıncı, solunum sayısı ve depresyon üzerine de olumlu etkilerinin olduğu bulunmuştur. Reiki uygulamasının deney gruplarında kontrol gruplarına göre, öncelikle ağrıda anlamlı düşümlere neden olduğu saptanmış ve Reiki’nin ağrı yönetiminde tamamlayıcı olarak kullanılabileceği belirlenmiştir. Sonuç olarak, araştırma sayısı kısıtlı olmakla birlikte, tezlerin çoğunluğunda Reiki uygulamasının araştırılan alanlarda etkili olduğu görülmüştür. Sonuçların kanıt düzeylerinin artırılması için, geniş örneklem içeren ve iyi tasarlanmış klinik araştırmalar ile araştırmaların güçlendirilmeleri gerektiğine inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Reiki, Hemşirelik, Tez Çalışması

ANALYSIS OF POSTGRADUATE NURSING THESES BY APPLYING REIKI IN TURKIYE

Abstract

Reiki is one of the complementary medicine practices that began to be practiced in Japan at the beginning of the 20th century, aiming to provide healing through energy transfer. It can be used as a supportive treatment method in the solution of physiological, mental and emotional problems. Reiki initiates the spiritual and physical healing process through a change of consciousness by dissolving the energy imbalance and negative energy blocks in the body. In Reiki applied with the hands, the energy flow is tried to be balanced and the practitioner sends his own energy to the energy points and provides healing. In this study, it was aimed to systematically review nursing postgraduate theses containing Reiki practice, which is one of the Traditional and Complementary Medicine (TCM) Practices, and to create a TCM literature that will guide nursing care practices in line with the results of the theses. The retrospective and descriptive type of systematic research was carried out by scanning the database of the National Thesis Center of the Council of Higher Education. The inclusion criteria of the study were presence of the keyword “reiki” in the titles of theses and having been done in any of the nursing fields. In the scan, a total of 16 theses, including 2 master's theses and 14 doctoral theses, made between 2012 and 2022, which met the research criteria, were reached. These, whose online full texts were accessed, were examined in order of year and numerical evaluations were used in content analysis. It has been determined that experimental or quasi-experimental trial models are mostly used in the research methods of theses. When the study groups of theses are examined; The relationship between Reiki and pain was investigated in the elderly, in the post-operative period, in fibromyalgia and oncology patients, and significant decreases were observed in pain levels in the study groups. Apart from pain, Reiki has also been found to have positive effects on anxiety, quality of life, fatigue, anxiety, systolic and diastolic blood pressure, respiratory rate and depression. It was determined that Reiki application caused significant reductions in pain in the experimental groups compared to the control groups, and it was determined that Reiki could be used as a supplement in pain management. As a result, although the number of studies is limited, it has been seen that Reiki practice is effective in the researched areas in the majority of theses. It is believed that studies with large samples and well-designed clinical trials should be strengthened in order to increase the level of evidence for results.

Keywords: Reiki, Nursing, Thesis Study

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Rumeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, ORCID: 0000-0003-4929-5412, hdilek.dogan@rumeli.edu.tr

²Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, ORCID: 0000-0003-3902-5574, eminederyaister@ksu.edu.tr

*Bu araştırma 21.Ulusal İç Hastalıkları Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

1. Giriş

Evrendeki her şey insan vücudu da dâhil olmak üzere, enerjiden oluşmaktadır. Reiki, insanı iyileştirmek ve rahatlatmak için evrensel yaşam gücü enerjisini kullanan, invazif olmayan, doğal bir şifa sistemi olarak tanımlanmaktadır (Meland, 2009). Reiki bir enerji terapi yöntemidir. Reikinin temeli, bir enerji merkezinde tıkanıklık ya da blokaj olması durumunda dengesizlik veya hastalığın meydana gelmesi esasına dayalıdır. Reiki; Rei ve Ki kelimelerinden oluşan iki Japonca sözcüktür. Rei “her yerde var olan”, ki ise “yaşam enerjisi” anlamına gelir. Bu enerji Çinliler tarafından “Chi”, Hintliler tarafından “Prana”, Kuhunaslar tarafından “Mana” olarak adlandırılmaktadır (Pocotte ve Salvador, 2008; Gallop, 2003). Rei, “Ki”den farklı olarak evrensel enerjinin yanı sıra insanda uyandırılmayı bekleyen ruhsal bilgelikle dolu bir yapıyı göstermektedir. Eğitimi almış kişiler tarafından uygulanan Reiki, vücudun enerji merkezlerine dokunularak yapılır (Stein, 2015). Vücutta kan ve lenf dolaşımını harekete geçirerek, otonom sinir sistemini uyarır ve bu yolla vücutta enerji dolaşımını oluşturarak ruhsal- fiziksel sağlığı olumlu yönde etkiler (Mackay, et all., 2004). Beden zihin temelli uygulamalardan olan Reiki, ilk olarak 19. yüzyılın sonlarında Japonya’da Dr. Mikao Usui tarafından Sanskrit yazıtlarında tespit edilmiş ve geliştirilmiştir (Demir ve Can, 2013).

Reiki, insan biyo-alanı teorisine dayanan, enerji temelli bir iyileştirme yöntemidir. Reikinin temeli Einstein’ın maddenin birbirine dönüşebilen enerji formundan oluştuğunu iddia ettiği teorisine dayanarak, insanında enerjiden oluştuğu ve enerjinin insan hücrelerini etkilediği varsayımına dayanmaktadır (Yüce ve Taşcı, 2020). Reiki, Genellikle vücudun üzerine veya yukarısına hafif dokunuşlarla uygulanan titreşimli bir enerji terapisi. Vücutta çakra olarak adlandırılan enerji merkezleri mevcuttur. Her çakra alanı, farklı frekanstaki enerji kanallarının giriş kapısıdır. Bu enerji kanalları, insan vücudunda yaşam enerjisinin dolaşmasını ve enerji akışını dengelemeyi sağlar. Vücutta 7 ana çakra mevcuttur; taç çakrası, alın çakrası, boğaz çakrası, kalp çakrası, solar plexus çakra, sakral çakra ve kök çakra. Reiki uygulamaları sırasında eller, çakra noktalarına dokunmak suretiyle yapılır (Bülbül, 2016; Grupta, 2009). Uluslararası alanda enerji terapilerinin kullanımı ve bu alanda yapılan hemşirelik çalışmaları da oldukça eskiye dayanmaktadır. Hemşire Dolores Krieger’in öncülüğünde terapötik dokunma ile ilgili çalışmaların 1970’li yıllarda yapıldığı kaydedilmiştir (Miles ve True, 2003).

Reiki eğitimi 1, 2, 3 ve 3A dahil olmak üzere çeşitli seviyeleri içermektedir. Seviye 1 genellikle kendi kendine yardım veya sadece aile üyelerine Reiki terapisi uygulayabilmek içindir. Dr. Usui aynı zamanda bir uygulayıcı olmaya dahil olan sembol ve uyumlama süreçlerini açıklamakla tanınır. Reiki manevi ustalarına göre, Reiki uyumlaması uygulayıcının enerji tutma kapasitesini açar ve genişletir (Lubeck, 2001). Çalışmalarda kullanılan geleneksel Usui Reiki tedavisi 45 ile 90 dakika arasında değişir ve genellikle ellerin başta, gövdenin önünde ve arkasında olmak üzere toplam 12 pozisyona yerleştirilmesini içerir. Semboller, yalnızca uygulayıcı seviye 2 ve üstüne ulaştığında tedavi sırasında kullanılabilir. Bir tedavi sırasında semboller kullanmanın öneminin anlaşılması, tedavinin yararlarını pekiştirmeye yardımcı olabilir. Semboller genellikle uygulayıcının avucuna diğer elin ayasıyla çizilir. Bu sembollerin tedavi gören kişinin fiziksel, duygusal, zihinsel ve ruhsal seviyelerine iletilen enerjinin kalitesini artırdığı söylenmektedir (Nield-Anderson, 2000).

Reikinin etkisini değerlendiren çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bondi ve arkadaşlarının (2021) obstetrik ve jinekolojik durumlar nedeniyle hastanede yatarak tedavi alan kadınları örnekleme aldıkları çalışmada Reikinin ağrı ve anksiyete üzerine etkisi değerlendirilmiştir. Çalışmada Reiki sonrası, hastaların hem ağrı skorlarında hem de anksiyete düzeylerinde azalma olduğu bildirilmiştir (Bondi, Morgan, ve Fowler, 2020). Bat tarafından Reikin kalp atış hızı, kan basıncı, vücut ısısı ve stres seviyeleri üzerindeki etkilerini değerlendirilmek için yapılan randomize, çift kör ve plasebo kontrollü çalışmada, Reiki uygulanan grupta plasebo ve kontrol grubuna göre incelenen parametreler açısından fark olmadığı belirtilmiştir (Bat, 2021). Mackay ve ark.'ları tarafından Reiki, plasebo ve kontrol gruplarının kalp hızı, kardiyak vagal tonus, kan basıncı, baroreseptörlere kardiyak duyarlılığı ve solunum aktivitesini karşılaştırmak amacıyla yapılan çalışmada, Reiki'nin otonom sinir sistemi üzerine etkilerinin olduğu bulunmuştur (Mackay vd., 2004).

Tüm sağlık profesyonelleri tarafından, hastaların kliniklerde pahalı teknolojilere ihtiyaç duyulmadan uygulanan terapilere ilgilerinin arttığı izlenmektedir. Düşük maliyetli, uygulanması kolay, ciddi risk taşımayan, fiziksel ve psikolojik alanda genel iyilik hâlini olumlu yönde etkileyen tamamlayıcı ve bütünlük (integratif) tıp uygulamalarına olan ilgi ve artan talepler doğrultusunda, ülkemizde Sağlık Bakanlığı bünyesinde Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Daire Başkanlığı oluşturulmuş ve Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği yayınlanmıştır (Resmi Gazete, 2014). Hemşirelerin görev yetki ve sorumluluklarının belirtildiği Hemşirelik Yönetmeliği'nde "Hemşire her ortamda bireyin, ailenin ve toplumun hemşirelik girişimleri ile karşılanabilecek sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını belirler ve hemşirelik tanılama süreci kapsamında belirlenen gereksinimler çerçevesinde hemşirelik bakımını kanıt dayalı olarak planlar, uygular, değerlendirir ve denetler" ifadesi yer almaktadır (Hemşirelik Yönetmeliği, 2010). Bu yönetmeliğe dayanarak hemşirelerin bağımsız uygulayabilecekleri TİT (Tamamlayıcı İntegratif [Bütünlük] Tedavi) yöntemleri de belli gruplara ayrılarak açıklanmıştır. Kronik hastalıklarda semptom yönetimi için tamamlayıcı ve integratif tedavilere olan ilginin artması ile hemşirelerin rol ve sorumlulukları da değişmiştir. Bu doğrultuda hemşirelerin TİT yöntemlerine ilişkin bilgilenmeleri, gerekli eğitimleri almaları, hemşirelik uygulamalarını geliştirmeleri ve sağlıklı/hasta bireylerin bu tür tedavi yöntemlerini etkin ve doğru şekilde kullanmaları için rehber olma sorumlulukları bulunmaktadır (Atan, 2018). Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları semptomların oluşmasını önleyerek veya kontrol altına alarak hastanın yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, semptom yönetiminde yararlanılabilecek GETAT uygulamalarının, hemşirelik bakım ve tedavi hizmetlerinde sağlıklı yer alabilmesi için, deneysel tasarımlı klinik çalışmaların sonuçlarının incelenmesi, uygulama yöntemlerinin açıklanması ve kanıt düzeylerinin değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Bu düşünceden hareketle bu çalışmada integratif bakım uygulamalarına rehber olabilmesi ve hemşirelik literatürü oluşturabilmesi için, GETAT yöntemlerinden biri olan Reikin semptom yönetiminde uygulandığı ve etkisinin değerlendirildiği lisansüstü hemşirelik tezlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Metot

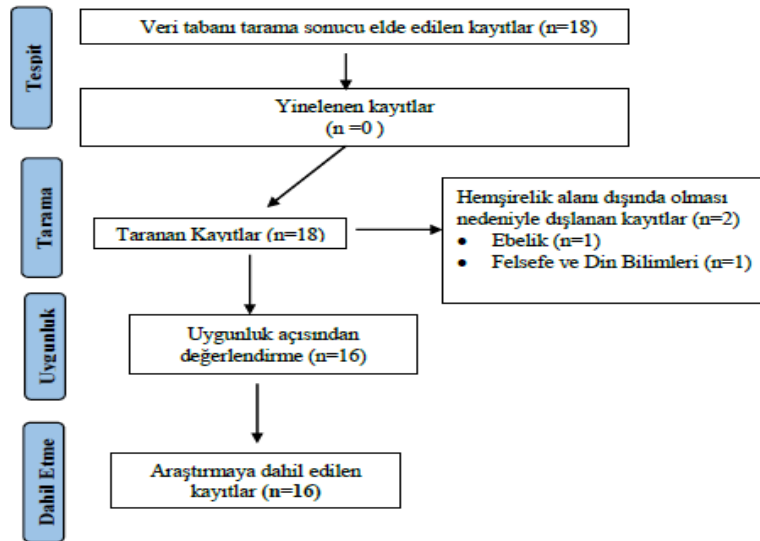
Bu retrospektif sistematik tipteki literatür araştırmasında, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanına 2012- 2022 yılları arasında kayıtlı bulunan ve Reiki uygulanarak yapılmış, lisansüstü hemşirelik tezlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Tez Merkezi veri tabanı taramasında “Reiki” anahtar kelimesi kullanılmıştır. Araştırmada, tezlerin araştırmaya alınma ölçütlerinde, tez başlığında “Reiki kelimesinin yer alması, Hemşirelik anabilim dalları tarafından yapılmış olması istenmiştir. Araştırmaya alınmama ölçütleri ise; başlığında Reiki kelimesi geçmesine rağmen farklı disiplinler tarafından tezlerin yapılmış olmasıdır. Araştırmaya dahil edilme kriterlerini karşılamayan tezler elenmiştir. “Reiki” anahtar sözcüğü kullanılarak yapılan taramada, 18 adet teze ulaşılmıştır. Ulaşılan tezler yıl, tür, başlık ve bilim alanlarına göre incelenmiştir (Tablo1; Tablo 2). Hemşirelik alanında yapılmayan 2 tez elenmiş toplam 16 tez araştırmaya dahil edilmiştir (Şekil1). Araştırmaya alınan tezlerin 14’ü doktora ve 2’si yüksek lisans tezidir. Tezler kronolojik sırayla incelenmiştir. Verilerin analizinde sayısal değerlendirmeler kullanılmıştır. Tezlerin yılı, amacı, örneklem grubu özellikleri, örneklem sayısı, metodolojisi ve ana sonuçları incelenmiştir. Ayrıca Reiki uygulanma süresine ilişkin veriler ile Reikin etkisinin değerlendirildiği semptom ve parametreler incelenmiştir.

2.1. Araştırmanın Sınırlılıkları

İncelenen tezlerdeki gereç ve yöntemlerin, örneklem sayılarının, hasta veya sağlıklı bireye ilişkin özelliklerin farklı olması bu araştırmanın sınırlılığdır. Bu araştırma sonuçlarının genellenmesinde bu farklılıklar sınırlılık teşkil etmektedir.

2.2. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın örneklemini, retrospektif olarak akademik araştırma erişimine açık olan, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi oluşturmuştur. Bu veri tabanında erişime açık tezler yer aldığı için etik kurul izni gerekli olmamış ve incelenen tüm tezlere kaynakçada yer verilmiştir.

Şekil 1.PRISMA Akış Şeması

2. Bulgular

Tablo 1. Lisansüstü tezlerin türü ve yıllarına göre dağılımları

Yıl	2012	2013	2014	2015-2017	2018	2019	2020	2021	2022	Toplam
Tür										
Yüksek Lisans Tezi			1	-			-	1	-	2
Doktora Tezi	1	1		-	3	4	-	1	4	14
Toplam	1	1	1	-	3	4	-	2	4	16

Reikinin çeşitli semptomlar ve parametreler üzerine etkisinin değerlendirildiği hemşirelik tezleri toplam 16 olup, 14 tanesi doktora çalışmasıdır. Reiki girişimi kullanılarak gerçekleştirilen ilk çalışma 2012 yılında yapılmıştır. 2015-2017 yılları arasında tez çalışması bulunmamaktadır. 2019 ve 2022’de dört, 2018’de üç, 2021’de iki, 2013-2014 yılları arasında üç tez yapılmıştır (Tablo 1).

Tablo 2. Ülkemizde Reiki Uygulanarak Yapılan Hemşirelik Tezleri (2012-2022)

Yazar, Yıl, Anabilim Dalı, Tez Türü	Amaç	Çalışmanın Tipi	Örneklem Sayısı	Araştırma Sonucu
Başer Akın, 2022 İç Hastalıkları Hemşireliği (Doktora Tezi)	Hemodiyaliz hastalarında Reiki uygulamasının ağrı, yorgunluk ve kaşıntı üzerine etkisinin incelenmesi	Randomize Kontrollü Deneysel Model ve tekrarlı ölçümler	Deney: 37 Kontrol:37	Reikinin ağrı, yorgunluk ve kaşıntı semptomlarını azaltmada olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Şişman, 2022 Hemşirelik Anabilim Dalı (Doktora Tezi)	Abdominal cerrahi hastalarının anksiyete, korku, ağrı düzeyleri ve yaşam bulguları üzerinde Reikinin etkisini değerlendirmek amaçlanmıştır.	Randomize Kontrollü Deneysel Model ve tekrarlı ölçümler	Deney:31 Sham Group:31 Kontrol:31	Reikinin durumluk anksiyete, cerrahi korku, ağrı ve yaşam bulguları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Bayülgen, 2022 Hemşirelik Anabilim Dalı (Doktora Tezi)	Araştırma, uzaktan Reikinin hemodiyaliz uygulanan hastalarda yorgunluk ve konfor düzeyine etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.	Tek kör Randomize paralel kontrollü Deneysel	Deney: 31 Kontrol:31	Reikinin yorgunluğu azaltmada ve hasta konforunu artırmada etkili olduğu bulunmuştur.
Demir, 2022 Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı (Doktora Tezi)	5-7 yaş aralığındaki pediatrik onkoloji hastalarına uygulanan Reikinin ağrı, yaşam bulguları, oksijen saturasyonu (SpO2) ve yaşam kalitesi üzerine etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.	Çift kör, ön test-son test, randomize kontrollü deneysel	Reiki grubu:22 Yalancı Reiki grubu:22 Kontrol grubu:22	Reikinin ağrıyı azaltmada ve yaşam kalitesini arttırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Keşer, 2021 Hemşirelik Anabilim Dalı (Doktora Tezi)	Üst gastrointestinal endoskopi işlemi yapılacak hastalara uygulanan Reiki ve aromaterapinin vital bulgular, oksijen saturasyonu ve kaygı düzeyine etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.	Ön Test- Son Test Kontrol Gruplu Deneysel	Deney 1 (Reiki):34 Deney 2: (Aromaterapi:) 33 Kontrol:33	Reikinin hastaların kaygı düzeylerini anlamlı şekilde düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Reikinin hastaların vital bulgularında; solunum sayısının, nabız ve diyastolik kan basıncının ve kaygı düzeyinin azalmasında ve oksijen saturasyonunun artmasında etkili olduğu bulunmuştur.
Yeşil, 2021 Hemşirelik Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi)	Reiki uygulamasının, menopoz dönemindeki kadınlarda görülen semptomlar üzerine etkisini değerlendirmek amaçlanmıştır.	Yarı deneysel Deney -Kontrol Gruplu tekrarlı ölçümler yapılmıştır.	Deney:24 Kontrol:24	Uzaktan Reiki uygulamasının, menopoz döneminde kadınlarda görülen somatik, psikolojik ve ürogenital şikâyetleri azaltmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Taş, 2019 Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı (Doktora Tezi)	Dismenoreli adölesanlarda Reiki uygulamasının ağrı, yorgunluk ve yaşam kalitesine etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.	Randomize, tek kör deneysel	Deney: 38 Plasebo: 37	Çalışmanın sonucunda Reiki uygulamasının dismenoreli adölesanlarda ağrı ve yorgunluğa etkili olduğu ve yaşam kalitesi üzerine etkisinin olmadığı belirlenmiştir
Karaman, 2019 İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı (Doktora Tezi)	Reiki uygulamasının kemoterapi alan meme kanserli hastalarda yaşam kalitesi ve yorgunluk düzeyine etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.	Ön-son test, kontrol gruplu ve yarı-deneysel	Deney: 35 Kontrol:35	Kemoterapi alan meme kanserli hastalara uygulanan Reiki'nin yaşam kalitesini artırdığı ve yorgunluk düzeyini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özcan Yüce, 2019 Hemşirelik Anabilim Dalı (Doktora Tezi)	Reikinin kanser hastalarına bakım verenlerin stres düzeyine etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.	Ön test-son test randomize kontrollü tek kör Derinlemesine görüşme yöntemi	Reiki:22 Sham Reiki:22	Reikinin bakım verenlerin streslerini azaltarak kan basıncı ve nabız hızını düzenlemede etkili olduğu; tükürük kortizol üzerinde anlamlı bir değişikliğe yol açmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Anuş, 2019 Hemşirelik Anabilim Dalı (Doktora Tezi)	Laparoskopik kolesistektomi sonrası akupresür ve Reiki uygulamasının hastaların ağrı ve konfor düzeyine etkisini değerlendirmek amaçlanmıştır.	Prospektif randomize kontrollü tek kör	Reiki:44 Akupresur: 44 Kontrol:44	Laparoskopik kolesistektomi sonrası hastalara uygulanan Reikinin ağrıyı azaltıp, konforu artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.
Gökdere, 2018 Hemşirelik Anabilim Dalı (Doktora Tezi)	Fibromiyalji tanısı ile ağrı polikliniğinde takip edilen hastalarda Reiki dokunma terapisinin etkilerinin değerlendirilmesi	Kontrol Gruplu Deneysel	Deney: 25 Kontrol:25	Reiki uygulamasının Fibromiyaljili hastalarda ağrıyı azaltmaya, yaşam kalitesini arttırmaya, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerini azaltmaya, kan basıncını, nabız ve solunumu düzenlemede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Büyükbayram, 2018 Hemşirelik Anabilim Dalı (Doktora Tezi)	Onkoloji hastalarında Reiki ve yönlendirilmiş imgelem uygulamasının ağrı ve yorgunluk üzerine etkisi	Ön Test-Son Test Kontrol Gruplu Yarı Deneysel	Deney:60 Deney:60 Kontrol:60	Onkoloji hastalarına uygulanan Reiki uygulamasının ağrı ve yorgunluğu azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.
Utli, 2018 Hemşirelik Anabilim Dalı (Doktora Tezi)	Abdominal histerektomi ameliyatı geçiren kadınlarda Reiki ve sırt masajının ağrı üzerine etkisi.	Ön Test- Son Test Kontrol Gruplu Deneysel	Deney1: 34 Deney2:34 Kontrol:34	Abdominal histerektomi ameliyatı geçiren kadınlarda Reiki uygulamasının ağrı düzeyinin azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.
Anuş, 2014 Hemşirelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi	Ameliyat öncesi Reiki uygulamasının hastaların kaygı düzeyine etkisini değerlendirmek amaçlanmıştır.	Ön Test - Son Test Kontrol Gruplu Yarı Deneysel	Deney:105 Kontrol:105	Reiki uygulamasının ameliyat olacak hastaların kaygı düzeyini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.
Erdoğan, 2013 İç Hastalıkları Hemşireliği (Doktora Tezi)	Huzurevinde kalan yaşlılarda Reikinin ağrı, yaşam kalitesi ve depresyon üzerine etkisini değerlendirmek amaçlanmıştır.	Randomize Kontrollü, Çift Körlü	Deney: 30 Yalancı Reiki grubu:30 Kontrol:30	Reiki alan yaşlı bireylerin ağrı, yaşam kalitesi ve depresyon durumlarının yalancı Reiki ve kontrol grubuna göre düzeldiği sonucuna ulaşılmıştır.
Sağkal, 2012 Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı (Doktora Tezi)	Sezaryen ameliyatı sonrası uygulanan Reiki dokunma terapisinin ağrı ve anksiyete üzerine etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.	Randomize Kontrollü ve Ön Test-Son Test Modeli	Deney:45 Kontrol:45	Sezaryen ameliyatı sonrası uygulanan Reiki dokunma terapisi ağrı, anksiyete ve solunum hızı değerlerini azaltmakta, ihtiyaç duyulan analjezik sayısını azaltmakta ve analjeziğe ihtiyaç duyulan süreyi uzatmaktadır.

Tablo 3. Tezlerde değerlendirilen semptom ve parametreler

Semptomlar	Tez sayısı	Sonuç
Ağrı	10	Ağrıyı düzeyi azalmıştır.
Yorgunluk	5	Yorgunluk azalmıştır.
Yaşam Bulguları	4	Yaşam bulguları üzerine olumlu etkisinin olduğu bulunmuştur.
Anksiyete-Kaygı	4	Anksiyete ve kaygıyı azalmıştır.
Yaşam Kalitesi	4	3 tezde yaşam kalitesini artmıştır, 1 tezde yaşam kalitesinde değişiklik olmamıştır.
Konfor	2	Konfor düzeyini artmıştır.
Korku	1	Cerrahi korku azalmıştır.
Stres	1	Stres azalmıştır.
Depresyon	1	Depresyon düzeyini azalmıştır.

Tablo 3'te tezlerde Reikin etkisinin değerlendirildiği semptom ve parametreler verilmiştir. Reikin ağrı üzerine etkisini değerlendiren on, yorgunluk üzerine beş, yaşam bulguları üzerine dört, anksiyete-kaygı üzerine dört, yaşam kalitesi üzerine dört, konfor üzerine iki, korku, stres ve depresyon üzerine birer tez olduğu saptanmıştır. Tezlerin çoğunluğunda Reikin değerlendirilen semptom ve parametreler üzerine olumlu yönde etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. Tezlerde Reiki uygulanma süresi

	Yazar, Yıl	Süre (dakika)
1.	Başer Akın, 2022	30-40
2.	Şişman, 2022	20-25
3.	Bayülgen, 2022	36-40
4.	Demir, 2022	20-30
5.	Keşer, 2021	20
6.	Yeşil, 2021	30
7.	Taş, 2019	30-45
8.	Karaman, 2019	42
9.	Özcan Yüce, 2019	45
10.	Anuş, 2019	28
11.	Gökdere, 2018	30
12.	Büyükbayram, 2018	25-30
13.	Utli, 2018	20
14.	Anuş, 2014	30
15.	Erdoğan, 2013	45-60
16.	Sağkal, 2012	30

Tablo 4 incelendiğinde, tezlerde Reikin minimum 20, maksimum 60 dakika uygulandığı belirlenmiştir.

3. Tartışma

İnsan vücudu, kendini onarmak, iyileştirmek ve yenilemek için farklı kaynaklardan yararlanabilen oldukça karmaşık denge sistemlerine sahiptir. Tarih boyunca, bakım ve tedavi uygulamalarında, farklı şifa sanatları geleneksel yöntemler ile entegre edilerek kullanılmıştır (Hajbaghery ve Mokhtari, 2018). Nitekim hemşireliğin felsefesinde de, bilimsel temel içinde holistik yaklaşım kullanarak hastaya estetik bakım hizmeti sunabilmek yer alır (Muslu ve Özsoy, 2017). Denge sistemlerinden biri olan ve tamamlayıcı-İntegratif tıp içinde bulunan Reiki, invazif olmayan ve maliyet etkin bir tedavi yöntemidir. Dünyada kronik rahatsızlıkların yönetiminde, palyatif bakım ünitelerinde, ağrı, yorgunluk, kaygı bozukluğu, depresyon ve yaşam bulguları gibi fizyolojik parametrelerde Reikin olumlu etkilerinin olduğu görülmüş ve günümüzde GETAT yöntemleri arasında yerini almıştır. Fakat tüm GETAT yöntemlerinde olduğu gibi, Reikin de mevcut literatürler ve yapılmış deneysel çalışmalar doğrultusunda açıklanmaya ihtiyacı bulunmaktadır. Bu sistematik araştırmada, Reikin farklı hastalık ve semptomlar üzerine etkisinin incelendiği hemşirelik tezlerinin, yöntem, bulgular ve sonuç değişkenleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada, Tablo 1 incelendiğinde; deneysel desende Reiki uygulamasını içeren tezlerin büyük oranda doktora düzeyinde ve en fazla 2019 ve 2022 yıllarında yapıldığı izlenmektedir. Tamamlayıcı ve integratif tedavi yöntemlerini içeren bu tür çalışmaların, randomize kontrollü ön-son test, kontrol gruplu tek veya çift kör, deneysel ve yarı deneysel doktora düzeyinde gerçekleştirilmiş olması sonuçların kanıt düzeyini yükseltmekte ve uluslararası çalışmalar dahil, bu yöntemlerin hemşirelik bakım uygulamalarındaki entegrasyonunun tartışılabilirliğini artırmaktadır. Aynı tablo incelendiğinde, son yıllarda tamamlayıcı tıp uygulamalarına artan hasta talepleri doğrultusunda, hemşirelik araştırmalarının bütüncül tedavi yöntemleri üzerinde yoğunlaştığı da anlaşılmaktadır.

Reiki uygulamasında, terapötik dokunma da bulunmakta ve vücudun enerji merkezlerine dokunma yoluyla ruhun, beden ve zihnin farklı düzeylerde iyileşmesi sağlanmaktadır. Reiki bu yönüyle, bedenin sağlıklı kalmasını sağlayan ve evrensel enerji alanıyla fiziksel bedeni bağlantıda tutan eterik bedenin uyumu sayesinde hipofiz bezindeki sezgi merkezlerinin uyarılması temeline dayanmaktadır (Stein, 2015). Yapılan uluslararası çalışmalarda ağrıyı, yorgunluğu, stres, anksiyete, depresyon düzeyi, bulantıyı, kan basıncı ve nabızı azalttığı; genel konforu, iyilik halini olumlu yönde etkilediği gösterilmiştir (Topdemir 2021; Bat, 2021; Mackay ve vd, 2004). Nitekim bu sistematik araştırmada, Tablo 2 ve Tablo 3 incelendiğinde tezlerin çoğunluğunda Reiki uygulamasının araştırılan alanlarda belli oranlarda etkili sonuçlar verdiği görülmektedir.

Taramaya konu olan tezlerde, Reikin en fazla (10 tez) ağrı üzerine etkisinin araştırıldığı belirlenmiştir (Tablo 3). Gökdere (2018) fibromiyalji hastalarında, Akın (2022) hemodiyaliz hastalarında, Şişman (2022) abdominal cerrahi hastalarında, Demir (2022) 5-7 yaş aralığındaki pediatrik onkoloji hastalarında, Taş (2019) dismenoreli adölesanlarda, Anuş (2019) laparoskopik kolesistektomi hastalarında, Büyükbayram (2018) onkoloji hastalarında, Utli (2018) abdominal histerektomi ameliyatı geçiren kadınlarda, Erdoğan (2013) huzurevinde kalan yaşlılarda, Sağkal (2012) sezaryen ameliyatı sonrası dönemde; Reiki uygulamasının ağrıyı azaltmada olumlu etkilerinin olduğunu tez sonuçlarında belirtmişlerdir. Ayrıca yapılan bir tezde, Reikin analjezik sayısını azaltma ve analjeziğe ihtiyaç duyulan süreyi uzatmada

etkili olduğu görülmüştür (Tablo 2). Dismonereli adölesanlar ile yapılan randomize kontrollü bir çalışma, 37 kişilik Reiki, 38 kişilik plesebo grubu ile yapılmış, uygulama grubuna toplamda 7 seans Reiki uygulanmış ve Reiki sonrası adölesanların ağrı ve yorgunluklarının anlamlı düzeyde azaldığı saptanmıştır (Koçoğlu ve Zincir, 2021). Benzer bir sonuçla, fibromiyalji hastaları ile yapılan diğer bir çalışmada, terapötik dokunmanın diğer tamamlayıcı girişimler ile uygulandığı deney grubunda, semptom yönetiminin daha iyi sağlandığı bulunmuştur (Demirbağ ve Erci, 2012). Bu sonuçlardan farklı olarak, fibromiyalji hastaları ile yapılan deneysel bir diğer araştırmada, Reikin ağrı ve diğer semptomlar üzerinde herhangi bir etkisi görülmemiştir (Assefi, Bogart, Goldberg ve Buchwald, 2008). Borman'ın çalışmasında farklı etyolojili nöropatik ağrılara 1-12 seans arasında 5-90 dakika sürelerle uygulanan dokunma tekniklerinde en etkili tekniğin Reiki olduğu ve dokunma seanslarının nöropatik ağrıyı düşük bir oranda azalttığı bildirilmiştir (Borman, 2009). Araştırmalar ve incelenen tezler doğrultusunda, çalışmalarda yöntem farklılıkları olsa da, Reikin ağrıyı azaltmada çoğunlukla etkili olabildiği görülmektedir.

Yorgunluk hastalarda sosyal, çalışma ve aile yaşamını ayrıca cinsel fonksiyonlarını etkileyerek yaşam kalitelerini düşürmektedir. İncelenen tezlerde, ağrıdan sonra Reikin etkisinin en fazla araştırıldığı diğer semptomun yorgunluk düzeyi olduğu belirlenmiştir. Tezlerde yaşam bulguları, anksiyete, kaygı ve yaşam kalitesi de araştırılan diğer sübjektif ve objektif bulgulardır (Tablo 2, Tablo 3). Demir ve ark.'nın yaptığı çalışmada, kemoterapi alan hastalara her akşam bir seansı 30 dk olan 5 seanslık, uzaktan Reiki uygulanmış, uygulama sonrasında ağrı şiddetinin, yorgunluğun ve anksiyetenin anlamlı düzeyde azaldığı saptanmıştır (Demir, Can ve Kelam, 2015). Onkoloji hastaları üzerinde yapılan tez araştırmasında, 60 hastaya Reiki, 60 hastaya yönlendirilmiş imgeleme ve 60 hasta kontrol grubuna alınmıştır. Araştırma sonucunda Reiki ve yönlendirilmiş imgeleme uygulanan grupların ağrı ve yorgunluk semptomlarında önemli azalmalar olduğu görülmüştür (Büyükbayram, 2018). Bayülgen'nin (2022) hemodiyaliz hastalarında Reikin yorgunluk ve konfor düzeyine etkisini araştırdıkları çalışmada, Başer Akın'nın (2022) yine hemodiyaliz hastalarında Reiki uygulamasının ağrı, yorgunluk ve kaşıntı üzerine etkisini inceledikleri tez çalışmalarında; Reikin yorgunluğu azaltma ve diğer semptomlarda etkili olduğu belirlenmiştir (Tablo 2). Dismenoreli adölesanlarda Reiki uygulamasının ağrı, yorgunluk ve yaşam kalitesine etkisinin araştırıldığı Taş'ın (2019) çalışmasında, ayrıca Karaman'nın (2019) Reikin kemoterapi alan meme kanserli hastalarda yaşam kalitesi ve yorgunluk düzeyine etkisini incelediği tezde Reikin yorgunluğu azaltmadaki etkisi olumlu bulunmuştur. Randomize kontrollü bir diğer çalışmada, romatoid artritli hastalara uygulanan Reikin, el masajı grubuna göre ağrı ve yorgunluk üzerinde daha etkili olduğu belirlenmiştir (Aslan ve Çetinkaya, 2022). Tezler ve literatürde yer alan çalışmalar doğrultusunda, Reikin yorgunluk üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Reikin beden ana merkezlerini kontrol eden başlıca 7 çakra bölgesi üzerine uygulanması, bu bölgelerin büyük sinir ağı ve endokrin bezlerinin birleşim yeri olması ve bu noktadaki enerji aktarımının salgı bezlerini aktive ederek iyileşmeyi sağlamanın hastalarda yorgunluğu azaltmada etkili olduğu düşünülmektedir (Sağkal Midilli, 2015).

Bu araştırmada, dört tezde reikinın yaşam bulguları üzerine etkisi araştırılmıştır. Literatürde yetişkinler ile yapılmış birçok çalışmada reikinın ağrıyı ve kaygıyı azalttığı, yaşam bulgularını olumlu etkilediği saptanmıştır (Shaybak ve diğ., 2017). Nitekim bu araştırma makalesinde, Demir ve Mutlu (2022), 5-7 yaş aralığındaki pediatrik onkoloji hastalarına uygulanan reikinın; ağrı, yaşam bulguları, oksijen satürasyonu (SpO₂) ve yaşam kalitesi üzerine etkisini incelenildiği (22 deney), (22 kontrol) ve (22 yalancı reiki) uyguladığı çift kör çalışmasında; Şşman'nın (2022) reikinın abdominal cerrahi hastalarında anksiyete, korku, ağrı düzeyleri ve yaşam bulguları üzerine etkisini araştırdığı (31 deney), (31 kontrol), (31 sham grup) gruplarının yer aldığı çalışmasında; Keşer'in (2021), üst gastrointestinal sistem endoskopisi yapılan hastalara endoskopi öncesi uygulanan reikinın solunum sayısı, nabız sayısı, diyastolik kan basıncı, parsiyel oksijen basıncına etkisini incelendiği çalışmada; Özcan Yüce'nin (2019) kemoterapi hastalarına bakım verenlere uygulanan reikinın, stres, kan basıncı ve nabız hızına etkisinin araştırıldığı tezde diğer semptomlarla birlikte yaşam bulgularında da anlamlı iyileşmeler gözlemlendiği bildirilmiştir (Tablo 2; Tablo 3). Benzer sonuçla Baldwin ve ark.'ları, diz protezi operasyonu olan hastalarda reikinın ağrı, stres, anksiyete düzeyleri ve kan basıncı üzerindeki etkilerini inceledikleri randomize ve kör protokol olarak tasarlanan çalışmalarında, Reiki, Sham Reiki ve standart bakım alan gruptan yalnızca Reiki grubunun kan basıncında ve solunum hızında anlamlı düşüşler olduğu tespit edilmiştir (Baldwin ve vd., 2017). Reikinın kan basıncı, kalp atım hızı, vücut sıcaklığı ve stres düzeyine etkisinin incelendiği randomize kontrollü, çift kör bir deneysel çalışmada, reiki uygulanan grubun kalp atım hızı, sistolik kan basıncı ve vücut sıcaklığının azaldığı gözlenmiştir (Bat, 2021).

Reiki terapisi ile vücut enerjisinin dengelenmesi gevşeme sürecini başlatarak, bağımsızlık sistemini güçlendiren ve iyileşmeyi hızlandıran bir dizi fizyolojik olayı tetiklemektedir (Bondi, Morgan ve Fowler, 2021). Literatürden elde edilen sonuçlar doğrultusunda; reikinın yaşam bulguları, stres, kaygı, yorgunluk, depresyon ve diğer semptomlar üzerindeki olumlu etkileri nedeniyle hastaların aynı zamanda yaşam kalitelerini de dolaylı olarak artırdığına inanılmaktadır. Karaman'nın (2019) yaptığı tez çalışmasında kemoterapi alan meme kanserli hastalara uygulanan Reikinın yaşam kalitesini artırdığı ve yorgunluk düzeyini azalttığı sonucu bu durumu açıklar niteliktedir. Aynı sonuçla; pediatrik onkoloji hastalarına uygulanan reikinın ağrıyı azaltmada ve yaşam kalitesini arttırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Demir, 2022). Ancak Koçoğlu ve Zincir (2021) 14-18 yaş dismenoreli adölesanlara uygulanan Reikinın, yaşam kalitesini yükseltse de anlamlı etki oluşturmadığını saptamıştır (Koçoğlu ve Zincir, 2021). Hasta grupları, reikide kullanılan yöntem ve sürelerine göre araştırmalarda farklı sonuçlarla karşılaştığı görülmektedir.

Literatürde reikinın uygulama süresi ile ilgili kesin bir bilgiye rastlanamamıştır. Çakra bölgelerindeki reiki verme uygulamaları, 14 hareket ile sırayla minimum 3 ortalama 42 dakika boyunca yapılabildiği bildirilmektedir. İncelemeye alınan tezlerde ise, minimum 20dk, maksimum 60 dk uygulandığı görülmüştür (Tablo 4). Tezlerde reikinın ortalama 20-40 dakika arasında uygulandığı anlaşılmaktadır. Geleneksel Usui Reiki terapisinin ise 45 ile 90 dakika arasında uygulanabildiği belirtilmektedir (Nielsen-Anderson, 2000).

4. Sonuç ve Öneriler

Bu sistematik araştırmada; reiki uygulamasının ucuz, güvenli, etkili ve kolay uygulanabilir bir GETAT yöntemi olduğu, başta ağrı, yorgunluk ve yaşam bulguları olmak üzere kaygı, depresyon ve korku gibi emosyonel durum ve semptomlar üzerine olumlu etkilerinin olduğu belirlenmiştir. Ülkemizde reikiyi konu alan hemşirelik yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarının, randomize kontrollü ön test-son test niteliğinde genellikle tek kör yapıldığı, pozitif kontrol grubu, negatif kontrol grubu ve plasebo kontrol gruplarından en çok negatif kontrol grubuna yer verildiği saptanmıştır. Araştırma sonuçlarının büyük oranda uluslararası çalışmalara yakın olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlar etkili olmakla birlikte, daha fazla araştırmacı ve geniş gruplar ile randomize kontrollü çift kör olarak tasarlanması, pozitif kontrol grubu ve plasebo kontrol grubuna yer verilmesi, çalışmaların kanıt düzeyinin artmasına yardımcı olacaktır.

Hemşirelik lisans, yüksek lisans ve klinik hizmet içi eğitim programlarına GETAT yöntemlerinin eklenmesi, hemşirelerin reiki ve benzeri non-farmakolojik tedavi yöntemlerinde kendilerini geliştirmeleri ve uygulayıcı olmaları konusunda desteklenmeleri önerilir.

Kaynakça

- Anuş Topdemir, E.(2019). “Laparoskopik kolesistektomi sonrası akupresür ve reiki uygulamasının hastaların ağrı ve konfor düzeyine etkisi”, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Malatya.
- Anuş, E. (2014). “Ameliyat öncesi reiki uygulamasının hastaların kaygı düzeyine etkisi”, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), Malatya.
- Aslan, K. S., & Çetinkaya, F. (2023). “The effects of Reiki and hand massage on pain and fatigue in patients with rheumatoid arthritis”, *EXPLORE*, 19(2): 251-255.
- Assefi, N., Bogart, A., Goldberg, J., & Buchwald, D. (2008). “Reiki for the treatment of fibromyalgia: a randomized controlled trial”, *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 14(9): 1115-1122.
- Atan, G. (2018). “Kronik Hastalık Yönetiminde Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi Kullanımı ve Hemşirenin Rolü”, *Van Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(2): 21-24.
- Baldwin, A. L., Vitale, A., Brownell, E., Kryak, E., & Rand, W. (2017). “Effects of Reiki on pain, anxiety, and blood pressure in patients undergoing knee replacement: A pilot study”, *Holistic nursing practice*, 31(2): 80-89.
- Başer Akın, E. (2022). “Hemodiyaliz hastalarında reiki uygulamasının ağrı, yorgunluk ve kaşıntı üzerine etkisinin incelenmesi”, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Sivas.
- Bat, N. (2021). “The effects of reiki on heart rate, blood pressure, body temperature, and stress levels: A pilot randomized, double-blinded, and placebo-controlled study”, *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 43: 101328.

- Bondi, A., Morgan, T., & Fowler, S. B. (2021). "Effects of reiki on pain and anxiety in women hospitalized for obstetrical-and gynecological-related conditions", *Journal of Holistic Nursing*, 39(1): 58-65.
- Borman, P. (2009). "Nöropatik Ağrı Tedavisinde Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Yöntemleri The Complementary and Alternative Medicine Methods in the Treatment of Neuropathic Pain", *FTR Bilim Dergisi*, 12: 151-156.
- Bülbül, İ. (2016). Reiki İlahi Aydınlanma. 1. Baskı. İstanbul, Melisa Matbaacılık.
- Büyükbayram, Z. (2018). "Onkoloji hastalarında reiki ve yönlendirilmiş imgelem uygulamasının ağrı ve yorgunluk üzerine etkisi", İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Malatya.
- Coakley, A. B., & Barron, A. M. (2012). "Energy therapies in oncology nursing", In *Seminars in oncology nursing*, 28 (1): 55-63.
- Decker, G. M., & Potter, P. (2003). "What are the distinctions between Reiki and therapeutic touch?", *Clinical Journal of Oncology Nursing*, 7(1): 89-91.
- Demir, D. (2022). "Pediatrik onkoloji hastalarına uygulanan Reiki terapisinin ağrı, yaşam bulguları ve yaşam kalitesi üzerine etkisi", İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), İstanbul.
- Demir, M., & Can, G. (2013). "Reiki", *Sağlıkla Dergisi*, 2: 56-57.
- Demir, M., Can, G., Kelam, A. (2015). "Effects of distant reiki on pain, anxiety and fatigue in diabetes", *Acta Medica Alanya*, 1 (2):49-53.
- Demirbag, B., & Erci, B. (2014). "The effects of sleep and touch therapy accompanied by music and aromatherapy on the impact level of fibromyalgia, fatigue and sleep quality in fibromyalgia patients", *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 13(1): 44-53.
- Erdoğan, Z. (2013). "Huzurevinde kalan yaşlılarda reikinin ağrı, yaşam kalitesi ve depresyon üzerine etkisi", Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), İstanbul.
- Erdoğan, Z., & Çınar, S. (2011). "Reiki: Eski bir iyileştirme sanatı-modern hemşirelik uygulaması", *Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi*, (2): 86-91.
- Gallob, R. (2003). "Reiki: a supportive therapy in nursing practice and self-care for nurses", *The Journal of the New York State Nurses' Association*, 34(1): 9-13.
- Gökdere Çınar, H. (2018). "Fibromiyalji tanısı ile ağrı polikliniğinde takip edilen hastalarda reiki dokunma terapisinin etkilerinin değerlendirilmesi", Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), İstanbul.
- Gupta, M.K. (2009). Healing Through Reiki , 6. Baskı, Çeviri: Bilim Teknik Çeviri Grubu, Reiki ve Sağlığımız., Bilim Teknik Yayınevi, 1-14, İstanbul.

Hajbaghery, M. A., & Mokhtari, R. (2018). "Complementary and alternative medicine and holistic nursing care: the necessity for curriculum revision", *Journal of Complementary Medicine & Alternative Healthcare*, 5(4):13-14.

Hemşirelik Yönetmeliği. (2016). T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü Mevzuat Bilgi Sistemi.

Jackson, E., Kelley, M., McNeil, P., Meyer, E., Schlegel, L., & Eaton, M. (2008). "Does therapeutic touch help reduce pain and anxiety in patients with cancer?", *Clinical Journal of Oncology Nursing*, 12(1): 113-120.

Karaman, S. (2019). "Reiki uygulamasının kemoterapi alan meme kanserli hastalarda yaşam kalitesi ve yorgunluk düzeyine etkisi", Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Erzurum.

Keşer, E. (2021). "Üst gastrointestinal endoskopi işlemi yapılan hastalara uygulanan reiki ve aromaterapinin vital bulgular, oksijen saturasyonu ve kaygı düzeyine etkisi", Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Gaziantep.

Koçoğlu, F., Zincir, H. (2021). "The Effect of Reiki on Pain, Fatigue, and Quality of Life in Adolescents With Dysmenorrhea", *Holistic nursing practice*, 35(6): 306-314.

Kurebayashi, L. F. S., Turrini, R. N. T., Souza, T. P. B. D., Takiguchi, R. S., Kuba, G., & Nagumo, M. T. (2016). "Massage and Reiki used to reduce stress and anxiety: Randomized Clinical Trial", *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 24: 1-8.

Lübeck, W., Petter, F. A., Rand, W. L., & Grimm, C. M. (2001). *The spirit of reiki: The complete handbook of the reiki system: From tradition to the present: Fundamental, lines of transmission, original writings, mastery, symbols, treatments, reiki as a spiritual path in life, and much more.* Twin Lakes, WI: Lotus Press.

Mackay, N., Hansen, S., & McFarlane, O. (2004). "Autonomic nervous system changes during Reiki treatment: a preliminary study", *Journal of Alternative & Complementary Medicine*, 10(6): 1077-1081.

Meland, B. (2009). "Effects of Reiki on pain and anxiety in the elderly diagnosed with dementia: A series of case reports", *Alternative Therapies in Health & Medicine*, 15(4): 56-57.

Miles, P., & True, G. (2003). "Reiki--review of a biofield therapy history, theory, practice, and research", *Alternative Therapies in Health & Medicine*, 9(2): 62-67.

Muslu, L., Ösoy, S.A. (2017). "Hemşirelik, Estetik ve Sanat", *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 14 (4): 287-291.

Nield-Anderson, L., & Ameling, A. (2000). "The empowering nature of Reiki as a complementary therapy", *Holistic Nursing Practice*, 14(3): 21-29.

Öcan Yüce, Ö(2019). "Kanser hastalarına bakım verenlere uygulanan reikin stres düzeyine etkisi", Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Kayseri.

- Öcan Yüce, U., Atik, D., Karatepe, H., Erdoğan, Z., Albayrak Çoşar, A. (2017). “Reiki ve diyabet”, *Acta Medica Alanya*, 1(2), 103-107.
- Pocotte, S. L., & Salvador, D. (2008). “Reiki as a rehabilitative nursing intervention for pain management: a case study”, *Rehabilitation Nursing Journal*, 33(6): 231-232.
- Sağkal, T. (2012). “Sezaryen ameliyatı sonrası uygulanan reiki dokunma terapisinin ağrı ve anksiyete üzerine etkisi”, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), İzmir.
- Sağkal-Midilli, T. (2015). Sezaryen ameliyatı sonrası gelişen ağrıda Reiki uygulaması. İçinde: Kanıta dayalı rehberleriyle tamamlayıcı ve destekleyici uygulamalar. Başer M, Taşçı S (Ed.). Akademisyen tıp kitabevi, Ankara, 169-178.
- Sağlık Bakanlığı, Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği. (2014). Resmi Gazete Tarihi: 27.10.2014 Resmi Gazete Sayısı: 29158.
- Shaybak, E., Abdollahimohammad, A., Rahnema, M., Masinaeinezhad, N., Azadi-Ahmadabadi, C., & Firouzkohi, M. (2017). “The effect of reiki energy healing on CABG postoperative chest pain caused by coughing and deep breathing”, *Indian J Public Health Res Dev*, 8(2): 305-310.
- Stein D. (2015). Essential reiki a complete guide to an ancient healing Art. Çeviri: Ertüzün S. Bir Şifa Sanatı Kılavuzu Reiki Esasları, 5. Baskı. İstanbul, Arıtan Yayınevi: 16-61.
- Şişman, H. (2022). “Reikinin abdominal cerrahi hastalarının anksiyete, korku, ağrı ve yaşam bulguları üzerine etkisi”, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Adana.
- Taş, F. (2019). “Dismenoreli adölesanlarda reiki uygulamasının ağrı, yorgunluk ve yaşam kalitesine etkisi”, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Kayseri.
- Topdemir, E. A., Saritas, S. (2021). “The effect of Acupressure and Reiki application on Patient's pain and comfort level after laparoscopic cholecystectomy: A randomized controlled trial”, *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 43: 101385.
- Utli, H. (2018). “Abdominal histerektomi ameliyatı geçiren kadınlarda reiki ve sırt masajının ağrı üzerine etkisi”, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Malatya.
- Yeşil Bayülgen, M. (2022). “Hemodiyaliz hastalarında reikin yorgunluk ve konfor düzeyine etkisi”, Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Mersin.
- Yeşil, F.M. (2021). “Reiki uygulamasının menopoz semptomlarına etkisi”, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), Mersin.
- Yüce, U. Ö, Taşçı, S. (2020). “Bakım Verici Stresi ve Reiki Enerji Terapisi”, *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 12(1): 158-165.